

תעשה של מלאכה ביום טוב:

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: בעפר א-ח תיחוח, שהוא עפר רך שאין צריך לכותשו.

והא קא עביד כתישה ברגבי העפר שבדקר, שהרי צריך לכסות את הדם בעפר תחוח, ומלאכת כתישת הרגבים היא תולדה של מלאכת טחינה⁽¹²⁾, ואסור לעשותה ביום טוב לפי הסברו של רב יהודה בדברי בית הלל, ואם כן, מהו ההיתר של "דקר נעוץ" באדמה!

אך עדיין קשה: והא קא עביד גומא. הרי כאשר הוא מוציא את הדקר עם העפר, נוצרת במקומו גומא, והעושה גומא בביתו או חצירו ומתקן בכך את ביתו חייב על עשייה שכזאת משום מלאכת "בונה", כי כל תיקון בבית נחשב למלאכת בניה⁽¹⁾.

מלאכות בגידולי קרקע דוקא, וראה להלן יד א הערה 4 לתוס'.

12. כך פירש"י, ותמה הרש"ש שהרי טחינה היא דוקא בגידולי קרקע כמבואר בתרומת הדשן [נז] שמותר לחתוך בשר דק דק, וביאר הגר"א [שכא ט] שההיתר רק משום שאינו גידולי קרקע, ועפר אינו גידולי קרקע שהרי אין מסככיין בו ואין בו משום מעמר [שבת עג ב], וכמבואר ברמ"א [תרכט א] בשם הר"ן. וראה מנחת חינוך [מוסך השבת טחינה] שהוכיח מכאן שחייב על טחינה גם כשאינה בגידולי קרקע. ובפרי מגדים [שכא משב"ז י] ובאגלי טל [דש ז ז] כתבו שהחיוב על טחינת קרקע הוא משום שהסמנים במשכן נעשו גם מקרקע עצמה, אך הטוחן שאר דברים שאינם גידולי קרקע פטור.

1. הבית יוסף [תצח ד"ה וממ"ש] הקשה לפי פירוש רש"י [ז ב ד"ה והא] שעל ידי דקר נעוץ חשוב העפר כחפור ועומד, אם כן מאי מקשינן והא קעביד גומא, והרי כל החיוב בעשית גומא הוא משום חופר, וכבר נעשתה מלאכה זו בעפר זה, ונקט שסברא זו מועילה בין להרפיית הקרקע שהיא "חורש" ובין ליצירת גומא שהיא "בונה", ועיין להלן כג ב בפיה"מ להרמב"ם וברש"י ד"ה מפני].

וכן תמוה לפי פירוש רש"י לקמן [ט ב ד"ה אבל] שעפר תיחוח חשוב כחפור ועומד, והלא כאן כבר העמידה הגמרא בעפר תיחוח, כדי שלא תהיה בו מלאכת כתישה, ואם כן לא שייך בו איסור חופר [ועיין תוד"ה בעפר], ולכאורה אדרבא, משמע שכל קושית הגמרא רק אחר שהתברר כי היתר דקר נעוץ הוא בעפר תיחוח, שהרי לא הקשתה על עשית גומא אלא אחר האוקימתא של עפר תיחוח, ולא הקדימה להקשות קושיא זו לפני הקושיא על עשית כתישה, ואילו בסדר עשית המלאכות היה ראוי להקדים את הקושיא על עשית הגומא קודם כתישת העפר, ומשמע שבעפר תיחוח שייך איסור עשיית גומא יותר מבעפר גוש, וזה תמוה.

אמנם בנשמת אדם [כלל יז ב] כתב שלא נאמר כלל בהל' שבת שהחיוב דוקא בגידולי קרקע, אלא שהחיוב תלוי בדמיון המלאכה לגמרי למקורה, וכמו בישול ששייך בכל דבר אם מבשלו, כך טחינה צריך שיטחון כקמח, ורק אם אינה טחינה גמורה כגון החותך דק דק צריך שיהיה דמיון בגידולי קרקע, ועל כך נסובו דברי תרומת הדשן.

ובחזו"א [ס"ס נז] כתב שרק באוכלין נאמר ההיתר שאינם גידולי קרקע, והכוונה שנאכלין חיים ואינם טעונים טחינה, אבל בטחינת עפר אין היתר זה, ואינו דומה לעימור ודישה שהם

כדרבי אבא.

דאמר רבי אבא: החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה — פטור עליה, בין לרבי

ומתרציני: אין עשיית הגומא נחשבת כאן למלאכה, משום שאין לו צורך בה, ואפילו רבי יהודה המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן כאשר אין לו צורך בגומא לא נחשב הדבר כתיקון הבית⁽²⁾.

הרמב"ם [ג א] שאם אין לו עפר מוכן או עפר כירה, לא ישחוט דמשמע שדקר נעוץ אינו מועיל לכתחילה, ותמה עליו הט"ז [תצח סקי"ט] שהרמב"ם שם כתב שלא יכסה אפילו בדיעבד, והרי דקר נעוץ ודאי מועיל בדיעבד, וראה להלן הערה ב2.

ולכן ביאר הט"ז שהרמב"ם נקט שבדקר נעוץ אין איסור מוקצה בעפר שהוכן, אך איסור חפירת גומא יש בו אם נוטל הרבה עפר, והתירו בית הלל עשית גומא זו בדיעבד, וכדרבי אבא שסבר כי אין בה חיוב מיתה. ולכן חילק [בפ"ב] בין ניתקו, שכבר אין בו איסור עשית גומא, ומותר לשחוט לכתחילה, ואילו נעץ ולא ניתקו, אינו שוחט לכתחילה מפני עשיית גומא. ובדיעבד התירו לו. ואילו בפרק ג' כלל דקר נעוץ בכלל עפר מוכן, והיינו באופן שנתקו, אך אם אין לו עפר שראוי לטלטל, דהיינו שהדקר לא נעוץ כלל, אף בדיעבד אינו מכסה. ועיין להלן ח ב הערה 14.

2. מסקנת הגמרא, שמדובר באופן שהיה לו עפר תיחוח ובו דקר נעוץ, ובכל זאת אין בית הלל מתירין אלא בדיעבד כששחט. ולדעת רש"י סברתם מובנת, שהרי הנידון מצד איסור מלאכה, וגזרו שמא יעשה כתישה [וכפירושו להלן ט ב ד"ה אבל]. ומה שצריך דקר נעוץ להתיר את החפירה אף שגם היא אינה נצרכת לגופה, הוא משום שנחשבת מלאכה ופטורו רק משום קלקול, שהרי המלאכה היא בעצם מעשה החפירה, והדקר מועיל שלא תהא מלאכה כי כבר נעקר העפר, אך "בונה" אינו אלא בעשיית

וכדי ליישב כל תמיהות אלו, צריך לחלק בדיני החופר בבית בין צורת החפירה בעפר תיחוח לחפירה בעפר גוש, כי חפירת גוש עפר שייכת בעצם נעיצת הדקר, שמנתקו מחיבורו ונחשב כמונח בגומא, וחפירה זו אינה מתקיימת בעפר תיחוח. ומאידך הוצאת העפר מהגומא, חייב עליה רק בעפר תיחוח, אבל בגוש שעומד בפני עצמו, אין הוצאתו מהקרקע נחשבת כחפירה.

וביאור מהלך הסוגיא הוא, רב יהודה אמר שדקר נעוץ נחשב כחפור ועומד, ובהכרח שמדובר בעפר גוש שהדקר מנתקו מחיבורו, ולכן לא שייכת בו עשיית גומא, ורק מקשינין שעדיין נעשית בו כתישה, וכיון שמתרצינין שמדובר בעפר תיחוח, מקשינין שוב אם כן שייך בו עשיית גומא, ומתרצינין שקלקול הוא, ואין זה עשית קלקול במלאכת בונה, אלא אינה מלאכה כלל, וכמבואר לעיל ולהלן.

ולפי זה הטעם שהצריך רבי יהודה דקר נעוץ, הוא "משום צד רמז חפירה" כפירוש רש"י [לקמן ט ב] וכוונתו, שבעפר תיחוח אין זה מעשה חפירה, אלא כיון שמעשה זה בעפר גוש נחשב חפירה, אסרוהו גם בעפר תיחוח, והצריכו דקר נעוץ להתירו. וכן משמע מלשון הב"ח, דהיינו איסור מפני מראית עין. ועיין בהערות על תוס' שהבאנו דברי פני יהושע.

ב. הרמב"ם דקדק וכתב [יו"ט ב יח] מי שהיה לו דקר נעוץ מערב יו"ט ונתקו ביו"ט והעלה עפר אם היה העפר תיחוח מכסה בו. ולעיל ביארנו שכוונתו לאופן שמקלקל בחפירתו. אולם המגיד משנה דייק ממה שכתב

יהודה ובין לרבי שמעון, היות שחפירת גומא בבית, כשאין לבעל הבית צורך בה, נחשבת כקלקול ולא כתיקון הבית.

וכאן, אין צורך בגומא, לא לצורך תיקון הבית, ולא לצורך זריעה בה, ואינו אלא מקלקל בעלמא^(א2), ולפיכך אינו נאסר כאן

הגומא לתיקון הבית, ואינו

תלוי בעקירת העפר, ולכן אין דקר מועיל לה, אלא שאם אינו צריך אלא לעפרה לא עשה מלאכה כלל [וראה לשון רש"י ד"ה פטור, וצ"ע].

ותוס' נקטו שדקר נעוץ נצרך להכנה שלא יאסר משום מוקצה, ובית שמאי התירו לשחוט לכתחילה לצורך שמחת יו"ט אף שכתוצאה מכך יצטרך לעשות גומא לעפר הכיסוי, ובית הלל חלקו עליהם ולא התירוה אלא כדיעבד, כי היא רק לצורך מצוות כיסוי שחלה אחר ששחט. וטעם החילוק בין המצוות שזו דוחה איסור וזו לא, הוא מפני שהשחיטה היא תחילת המצוה ואינה מוטלת עליו בחיוב, וקודם שהתחיל במצוה לא התירו לעשותה ולדחות איסור. אך אחר שהתחיל בה וחל עליו חיוב הכיסוי התירו לו לסיים את הכיסוי שהוא חלק מהמצוה, [כמבואר לעיל ז ב הערה 7]. וראה שו"ת הרשב"א ח"א רצו הובאה בדרכי משה או"ח תרנה].

והרשב"א כתב שבית הלל סוברים שאין דקר נעוץ נחשב כהכנה גמורה לסמוך עליה להתיר לשחוט לכתחילה. ורק אחר ששחט סומכין עליו כדיעבד, כי נחשב כמוכן קצת. ותמה השער המלך [יור"ט ב יח] למה לא נקט שאסרו לעבור לכתחילה על איסור עשיית גומא, וכמו שכתבו תוס'.

וביאר שגם הרשב"א סבר שלכולי עלמא שמחת יו"ט דוחה רק איסור אחד ולא שניים, אלא שביאר כי מחלוקתן בכך גופא, אם יש כאן איסור אחד של עשיית גומא. או שני איסורים כי אין ההכנה גמורה. [אך בפשוטו נראה שהרשב"א פירש כמשמעות המשנה שההיתר

והאיסור תלויים אם העפר או הדקר "מוכן מבעוד יום" והיינו מצד מוקצה בלבד].

ומדברי הרשב"א נראה שדעתו להחמיר במוקצה יותר מאיסור עשיית גומא — שהרי כדיעבד מותר לחפור במקום דקר נעוץ אף שעושה גומא ובלי דקר נעוץ אסור — כי משאצל"ג נאסרה רק אטו מלאכה הצריכה לגופה, ואילו מוקצה אף שגם הוא איסור דרבנן הרי הוא איסור עצמי. אך השער המלך הביא דברי הרשב"א בעבודת הקדש [שער ב] שבדיעבד אם שחט ויש לו דקר נעוץ ואפר כירה מכסה באפר ואינו מכסה בעפר שהדקר נעוץ בו, ומפורש בדבריו שאיסור מוקצה קל מאיסור עשיית גומא. ויש לדחות שדין זה התחדש רק במוקצה של גולד שכיסוי דוחה אותו וכמבואר בתוס' [ד"ה אמר] בשם ירושלמי, אך בסתם עפר מוקצה חמור ממשאצל"ג ואפילו אם דקר נעוץ. [וראה עוד בנידון זה בהערות 2-4 על תוס', ולהלן בעמוד ב הערה 2, והערה 12 על תוס']. והתוס' רי"ד ביאר מחלוקתן, אם עפר שבחצירו נחשב מוכן, והיינו שלכולי עלמא בעפר מוקצה אסור לשחוט ולכסות, ולא נחלקו אלא אם העפר נחשב מוקצה או מוכן. ולהלן יבואר.

2א. במגן אבות תמה למה החופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה פטור משום מקלקל, והרי קיימא לן [בשבת קו א] שהחובל וצריך לדם והמבעיר וצריך לאפר חייב. והריטב"א [שבת שם] ומרכבת במשנה [ריש ה' שבת] חילק שחופר גומא אינו צריך את עצם המלאכה שהיא התוצאה של עשיית הגומא, ואילו המבעיר והחובל מלאכתו היא לצורך התכלית שצריך לה

מנמקת המשנה את טעמו, שהוא מוכן?!
אמר רבה: הכי קאמר התנא: ובדבר נוסף
מודים בית שמאי ובית הלל⁽³⁾, שאפר כירה
— מוכן הוא, ואינו מוקצה, מהטעם
שיתבאר להלן.

אמר רב יהודה אמר רב: לא שנו שאפר
כירה נחשב מוכן ואינו מוקצה, אלא באפר
היוצא מעצי תנור שהוסק כבר מערב יום
טוב, ונעשו העצים לאפר מערב יום טוב,

אפילו מדרבנן, משום מצוות כיסוי [או
 משום שמחת יום טוב — תוס'⁽²⁾].

שנינו במשנה, בסופה: **שאפר כירה מוכן**
הוא.

ומשמעות הענין שדברים אלו הם נימוק לדין
 שהזכירה המשנה מקודם.

והוינן בה: **אפר כירה — מאן דבר שמייה?**
 היכן הוזכר לעיל אפר כירה עד שעתה

ואם כן מיושבת השמטת הרמב"ם להיתר של
 דקר נעוץ, כי פסק כרבי יהודה שחייב על
 מלאכה שאצל"ג, ואין תרתי להיתר.

אך דעת הרשב"א כדלעיל, שרק משום
 מצות שמחת יו"ט הקלו בה, ולולי זאת היה
 איסור דרבנן בחפירת הגומא אף שאצל"ג, וראה
 בהערה 4 על תוס' שנראה כי גם הם סוברים כן.

3. בפשטות כוונת רבה שגם בדין זה לא נחלקו,
 אלא לכולי עלמא מוכן הוא, וכמבואר בפנים.
 אך תוס' [ד"ה הכין] והרשב"א כתבו שאי
 אפשר לפרש כן, משום שבית שמאי סוברים
 [בחולין פח ב] שאין מכסין באפר אלא רק
 בעפר. ולכן ביארו תוס' שכוונת רבה שהתנא בא
 לומר דין נוסף שאינו קשור למה ששנינו קודם
 לו. ואילו הרשב"א כתב שקטע זה של המשנה
 הוא כהמשך לדברי בית הלל בלבד.

עוד כתבו תוס' שיתכן כי גם בית שמאי
 מודים שמכסים באפר כירה כי אף שאינו "עפר"
 הרי הוא ראוי לגדל צמחים ואינו כאפר אוכלין.
 וגם הרשב"א הביא בשם רבינו תם [בספר הישר
 סי' תסה] שלא פסלו בית שמאי כל אפר לכיסוי
 אלא דוקא באפר של אוכלין, אך טעמו משום
 שאפר כירה קראו הכתוב "עפר" [במלכים ב כג
 ו] ואינו מתמעט כאפר אוכלין שנקרא "עפר
 שריפת" הפרה.

ולכן אינו מקלקל.

והמאירי בשבת שם כתב שדם ואפר אי
 אפשר להשיג אלא ע"י חבלה והבערה, אך עפר
 מצוי בשאר מקומות בלי עשיית גומא, ולכן
 נחשב מקלקל בעשייתה, ויתכן להוסיף שדם
 ואפר עומדים להשתמש בהם לצורך, אך עפר
 שבבית אינו עומד לכיסוי כיון שיש להשיג בכל
 מקום עפר אחר. וראה תוס' רי"ד שם שצריך
 שיהא התיקון באותה מלאכה, והוא אינו מתקן
 כלום בבית, ובהערות על תוס' נברר אם הכוונה
 בסוגיין לעפר שבבית דוקא או גם שבשדה.

2. רש"י כתב שחופר גומא פטור משום שאינו
 צריך את העפר והוא מקלקל, וביאר בשטמ"ק
 שכוונתו שפטור ומותר לגמרי, וכמשמעות דבריו
 להלן [ט ב ד"ה וממאין] שדקר נעוץ אין בו צד
 איסור. וביארו הפני יהושע וקרובן נתנאל [אות
 ג] שטעמו כדברי תוס' בכתובות [ה ב ד"ה אם
 תמצין] שאם יש במלאכה תרתי להיתר —
 מקלקל ומלאכה שאצל"ג — מותרת אפילו
 בשבת, ואין צריך להיתר משום שמחת יו"ט,
 ומה שהוצרך דקר נעוץ הוא רק משום מראית
 עין כמו שביאר הב"ח [תצח] בדברי רש"י להלן
 [שם ד"ה אבל], עי"ש.

ולדבריהם נמצא שלדעת רבי יהודה שמחייב
 במלאכה שאצל"ג באמת אסור לחפור גומא,

שהיה בו רמץ חם עד שראוי לצלות בו, בחומו של הרמץ, ביצה, עדיין ראוי האפר לשימוש ואינו מוקצה, כיון שמותר להפוך את האפר החם כדי לגרום שהביצה תיצלה⁽⁵⁾.

והרי אפר זה הוא המשך ישיר לעצים שהיו מוכנים מאתמול להסקה ולצלייה, ונמצא שכל עוד הוא חם הרי הוא ממשיך את

והיתה דעתו של האדם על האפר, שישתמש בו לכל דבר הראוי לו, כולל כיסוי הדם, ומוכן הוא האפר לכיסוי. אבל אם הרפך התנור ביום טוב, שלא היתה דעתו של האדם עליו מאתמול, אסור להשתמש באפר ביום טוב, לפי שאינו מן המוכן מאתמול, ונחשב האפר כנולד האסור לכולי עלמא ביום טוב, ואפילו לרבי שמעון כיון שהוא דבר חדש לגמרי⁽⁴⁾. ואם היה האפר חם,

נטילת העפר והכיסוי בו, ולא רק בתוצאת הכיסוי, ומבואר כן מדברי הרשב"א ביבמות [ד א] שאין היתר בבישול הפתילה לשריפת בת כהן בשבת, משום עשה דוחה לא תעשה, כי אין העשה בעידנא דביטול הלאו, ותמה בכרוך טעם [עדל"ת פ"א] הרי מסוגיין משמע שמהחפירה או הכתישה נחשב העשה בעידניה דהלאו, וכמבואר להלן [בעמוד ב].

ובספר רווחא שמעתתא [על יבמות] חילק בין שריפת בת כהן שעיקר המצוה היא בתוצאת הריגתה. ובין כיסוי שהמצוה במעשה הכיסוי ולא שיהא הדם מכוסה, ולכן הותר כל המעשה הנצרך לכיסוי, מעת נטילת העפר, וראה בכתבי הגרי"ז זבחים [לד ב תוד"ה להווי] ובהערות לחברותא חולין [פז א, פח ב] אם חיוב הכיסוי חל על הדם או על הגברא.

ובקהילות יעקב [סימן ו] ביאר טעם ההיתר על פי פסקי תוס' [זבחים פז] דכל מעשה שאי אפשר בלעדיו שקיים המצוה נחשב בעידניה של ביטול הלאו, ודן ככוונתם, אם מעשה ההכשר עצמו דוחה את הלאו, או שנחשב ההכשר כחלק מגוף המצוה עי"ש הוכחותיו. ובטורי אבן חגיגה ב א שהוכיח יסוד. זה. ועיין עוד בעמוד ב הערה 7.

וראה בשש"כ [יג הערה לח] שהוכיח מסוגיין שאין איסור כיבוי באפר חם, שהרי אין חוששין שהדם מכבה אותו בעת הכיסוי.

4. כך דעת תוס' [ד"ה אמר] שאפר נחשב נולד אפילו לרבי שמעון, כיון שהוא דבר חדש לגמרי. וכן כתבו הרשב"א והמאירי. וגם הרמב"ם [יו"ט ב יח] כתב שהאיסור משום נולד אף שפוסק כרבי יהודה שיש מוקצה ביו"ט.

אך באור זרוע כתב בשם רש"י שרב דיבר רק לפי רבי יהודה שאסור מוקצה ביו"ט, ונפקא מינה אם הסיקן מערב יו"ט על דעת להשתמש באפר ביו"ט, שאינו נחשב מוקצה, אך הוא נולד, כי בביהשמ"ש עדיין אינו בעולם.

5. הט"ז [או"ח תצח ס"ק טו] הביא דעות האוסרים לכסות הדם באפר חם. ותמה עליהם מסוגיין. ובמנחת חינוך [קפז] ביאר טעם האוסרים, שאפר חם מבטל מהדם את שמו על ידי בישולו, וביום טוב אסור משום בישול שלא לצורך, ולפיכך ביאר בסוגיין, שנוטל בידו האפר כשהוא עדיין חם, ומותר להחזיקו עד שיתקרר ואז מכסה בו, וקצת משמע כן מלשון רש"י [ד"ה מותר] "שקיל ליה ומנח ליה" אך עצם הדין תמוה, שלא הותר להמשיך אלא טלטול, ולא השתמשות חדשה. ועיין בהערה הבאה שביררנו סברא זו, וגם צדדנו שאין הכיסוי נחשב להשתמשות חדשה, ובהערות על תוס' הבאנו מחלוקת המהרש"א ומגן אברהם בזה. עי"ש.

אמנם נראה לבאר כוונת רש"י באופן אחר, וכדלעיל, שמצוות כיסוי הדם היא על מעשה

המוכן הזה כדי לכסות בו את הדם, אם כי ביחס לכיסוי הדם בעפר לא היה האפר "מוכן" מאתמול, שהרי בהיותו עצי הסקה הוא לא היה ראוי לכיסוי הדם⁽⁶⁾.

"מוכנתו" מאתמול [בשעה שהיה הרמץ הזה עצים העומדים להסקה].

ולכן, מותר גם לקחת ולטלטל את האפר

נדון כעצים אסור לטלטלו, ולכן הוצרך הרמב"ם לומר שהאפר נחשב כאש, כי האש מותרת בטלטול ביו"ט כדבר שמלאכתו להיתר. אך רש"י פסק להלן [לג א ד"ה והלכתא] כרבי שמעון שמוקצה מותר ביו"ט, וגם עצים מותרים לכל דבר, ואם כן כל זמן שהאפר ראוי לבישול אינו מוקצה.

והרשב"א [להלן שם] הקשה מסוגיין שהתירו לכסות הדם באפר חם כיון שראוי לצלות בו ביצה, ולמה לא נתיר טלטול ושימוש בעצים מפני שראויים להסקה. ותירץ שבסוגיין יכול לטלטל האפר ולצלות בו ביצה במקום שנמצא הדם, ולכן מותר לכסות בו, אך בקעת אם יסיק בה במקום הדלת, תשרף הדלת ונמצא שאינו יכול לטלטלה להסיקה באותו מקום.

וביאר כוונתו, לחלק בין שימושים הסותרים את אפשרות ההסקה, שאין העצים מיועדים להם, ובין שימושים שיכולים להעשות בזמן ההסקה, שלא הקצה את העצים מהם, והטעם לחילוקו מבואר בר"ן [שם] שעצים נחשבים מוקצה לשאר מלאכות כיון שאין עליהם תורת כלי, אבל בדברים שיש עליהם תורת כלי מותר להשתמש בהם אף למלאכה שאינם מיוחדים לה. והיינו שעצים אין שימושם להסקה נותן עליהם תורת כלי, כי הוא שימוש המכלה אותם, ולכן אסורים לשאר מלאכות, אבל כל מלאכה שראויה לעשותה עם ההסקה, העצים מוכנים לה, כי מותר להשתמש בעצים העומדים להסקה, ורק תשמיש הסותר את ההסקה, אסור, כיון שנחשבים בשימוש זה כעצים בעלמא שאסורים מפני שאין להם תורת כלי.

[וטעם המוקצה בעצים אף שראויין להסקה

6. פירש רש"י, דמאתמול בעודם עצים היו מוכנים להיסק ולבשל, ועודנו בתשמישו זה. ואידי דחזי להפכו לצליית ביצה שקיל ליה ומנח ליה על הדם. והראב"ן כתב שההתר הוא מתוך שהותר לטלטל האפר לצורך צליית הביצה, הותר לטלטלו לכסות בו עפר. וראה במג"א [תצה ס"ק כט] שאסר לטלטל גחלים עוממות לכסות בהן. ובנתיב חיים תמה עליו, הרי גם בגחלים יש להתיר משום מתוך כמו אפר חם.

והרמב"ם [יו"ט ב יח] כתב "כל זמן שהוא חם כדי לצלות בו ביצה מותר לטלטלו שעדיין הוא אש". והקשה הלחם משנה מהנוסחאות שהביא הרמב"ם [שם הי"ב] המתירים להסיק בקליפי אגוזים שאכלם ביו"ט, כי היו מוכנין אגב האוכל ואינם נולד, אם כן נאמר כך גם להתיר את האפר אחר שהצטנן. וחילק בין אש שנהפך צורת העצים לאפר, ובין קליפה שרק נפרדה מהאוכל ועומדת בהיתרה הראשון.

ולפי דבריו צריך לומר שהרמב"ם התכוון להתיר אפר חם אף שהשתנה, משום שעושה מלאכתו הראשונה, וכמו שהתירו בשברי כלים העושין עדיין מלאכה, אלא שבעצים שאינם כלי לא מועילה כל מלאכה, אלא מלאכתן הראשונה, והיינו שהעצים עומדים להיסק ובישול. אך מה שהאפר ראוי לכיסוי הדם אינו נחשב כראוי למלאכתו, שהרי רק אחר שהשתנה עמד לכך. וכן משמע ברשב"א שכתב כאן, שאפר דומה לשברי כלים שאינם ראויים לשום מלאכה.

והנה להלן [לג א] אמרינן אין סומכין קדרה בבקעת, שלא ניתנו עצים אלא להסקה, וכן פסק הרמב"ם [יו"ט ד ד] ואם כן יתכן שאם האפר

תניא נמי הכי כדברי רב: **דתניא: כשאמרו אפר כירה מוכן הוא — לא אמרו אלא שהוסק התנור מערב יום טוב, אבל אם הוסק התנור ביום טוב — אסור להשתמש באפר שלו, לפי שאינו מן המוכן.**

ואם ראוי האפר לצלות בו, בחומו, ביצה — מותר להשתמש בו ולכסות בו את הדם.

וממשיכה הברייתא, ומוסיפה:

ואם **הכנים** אדם כמות גדולה של **עפר** בערב יום טוב לצורך **גנתו ולצורך חורבתו**, לפזור על הארץ, כדי ליצור בה משטח חלק, והיה זה עפר תיחוח [שאינו מחוסר חפירה ואינו

מחוסר כתישה, וכל הנידון אודותיו הוא האם נחשב כ"מוכן"].

הרי דינו של העפר הזה, כל עוד הוא צבור במקום אחד, בכמות גדולה, ועדיין לא פיזרו כמשטח, שהוא נחשב כאילו היתה דעתו עליו לעשות בו כל צרכיו, ולכן **מותר גם לכסות בו את הדם** (7).

אבל אם כבר פיזר את העפר כמשטח, בטל העפר המפוזר בכל מקום אל הקרקע [כיון שהוא כקרקע הגינה] ובטלה "מוכנתו" של העפר לשימוש, ושוב אינו רשאי לכסות בו.

ומביאה הגמרא, דעת אמורא שסובר כי לא

תלוי במחלוקת רש"י ותוס' [שבת קכו ב.], שדעת רש"י לאסור שימוש בחפץ שאינו ראוי לתשמיש אחר. ותוס' מצריכים יחוד החפץ לשימוש, ובשימוש אחד די להתיר. ובספר **מאורי אש** נקט שאין תשמיש נותן לחפץ שם כלי אלא אם נשאר בעינו אחר השימוש בו, ואילו עצים כלים בשימושן להסקה, ולפיכך הם מוקצה לשאר שימושים. ועיין **שש"כ** פכ"א הערה כ.].

ומבואר מדברי הרשב"א שאין העצים מוכנים לכיסוי, כיון שעדיין אינם אפר, ורק משום שיכול לטלטלן ולהשתמש בהם בהיתר לבשל במקום הדם, יכול לכסות בהם דרך אגב. וכמבואר **בתוס' [ד"ה אמר]**, שלא מועילה ידיעתו שעומד להסיק בעצים אלו להפקיעם מאיסור נולד. ולפיכך לא מועילה בהם הכנה לכיסוי, ואין תשמיש הכיסוי מחשיבם כראויים למלאכתן.

ועוד מוכח מדבריו, שאין הכיסוי נחשב כהשתמשות, שהרי סברתו להתיר מפני שראוי לטלטלו ולהסיקו במקום האפר, אינה מועילה אלא לטלטול ולא להשתמשות נוספת במקומו,

[ועיין עוד בהערות על תוס' ד"ה אמר]. אמנם החזו"א [מט יא] נקט שהיתר הטלטול ממשך גם בהשתמשות והביא דברי **תוספות שבת** האוסר תשמיש כי נחשב כטלטול חדש, וכתב שמקורו מדברי **הרשב"א בשבת [כט א]** שאסר שימוש במוקצה אפילו בלי טלטול. ולפי זה מובנת שיטת הרשב"א כאן שלא התיר אלא שימוש.

ועיין **בהגהות הגרעק"א [או"ח תצח טו]** שהקשה קושיית הרשב"א, והוסיף שיהא האפר "נולד" כי בהיותו עצים לא היה ראוי אלא להסקה. ואילו הקהלת **יעקב** נקט שכל עוד הוא ראוי למלאכתו הראשונה אינו נולד. ונחלקו אם איסור נולד הוא מפני פנים חדשות שנוספו בחפץ, או מפני שבטלה ההכנה מאתמול. ועיין **חתם סופר** בסוגיין, **וישועת דוד [או"ח יח]**.

7. דעת רש"י שרבנן התירו את העפר שנחשב מוכן משום שבהכנסת הרבה עפר אפילו אם הכניסו לצורך גינתו מסתבר שדעתו לעשות בו כל צרכיו, ולפירושו מותר לכתחילה לעשות בו כל צרכו, וכן ביארו **הב"ח והמשנה ברורה**

רק כמות גדולה של עפר אינה בטילה לגבי הקרקע ומותר להשתמש בעפר, אלא אפילו

כמות קטנה.⁽⁸⁾

והט"ז כתב לפי ביאורו שצריך לגרוס בדברי הרשב"א "הכניס עפר לגינתו ולחורבתו מותר לכסות בו. ואם הכניסו לכסות גגו, הרי זה כדקר נעוץ". ולגירסתו המכניס לגינתו, מותר לכתחילה. אך בעבודת הקדש נקטן הרשב"א כשני דינים נפרדים, ושניהם מותרים רק בדיעבד. וכמשמעות הרשב"א בסוגיין. ועיין בפרי מגדים ומאמר מרדכי על אתר.

8. רש"י פירש שרבי יהודה מחדש כי גם אם הכניס מעט עפר אינו בטל לקרקע, ואם כן יש חידוש יותר במכניס מלא קופתו לביתו מאשר המכניס לגינתו, שהרי אין הנידון מצד ההכנה שבהכנסה, אלא מצד כמות העפר, וראה תוס' [ד"ה ואמר] שדנו בחידושו של רבי יהודה.

וכבר הבאנו בשו"ע כתב "הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גינתו וכו' מותר לכסות בו" וביאר הגר"א שאין כוונתו לאפוקי שאם הכניס לגינתו אסור, אלא שאפילו אם מכניס לביתו הדין תלוי אם הכניס לצורך גינתו, צריך שיכניס הרבה, כדי שנדע כי כוונתו להשתמש בו לכל צרכיו, ואילו אם מכניס בקופתו סתם, די שיכניס מעט, אך אין חילוק לאיזה מקום מכניסו אם לבית או לגינה, כי אפילו אם הכניס מעט לביתו לצורך גינתו, אסור. וכן משמעות לשון הבית יוסף "אבל אם הוא מועט לא, דבטל לגבי קרקע הגינה או החורבה".

והרמב"ם [שבת כה כב] כתב המכניס קופה של עפר בביתו אם ייחד לה קרן זוית וכו' עושה בה כל צרכו, ולא הזכיר כלל דין המכניס לגינתו, ואין לומר שתלוי להיכן הכניסו, כי בהל' יו"ט [ב יח] נקט "אם ייחד לו מקום בחצירו". וראה בראשון לציון [מבעל האור החיים] שהרמב"ם פירש שבברייתא מדובר שהכניס לגינתו סתם,

[תצח פב] שדעת הטור והשולחן ערוך כפירוש רש"י, ומה שכתבו "הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גינתו והוא כנוס במקום אחד מותר לכסות בו" הוא הדין שעושה בו כל צרכיו.

אולם תוס' [בד"ה ואמר] סוברים שההיתר הוא רק לכסוי הדם שהוא צורך מצוה. והגר"א [ס"ק יז, לד] נקט שכוונת תוס' והשו"ע כדברי הרשב"א בהערה 11, שההיתר רק בדיעבד לצורך מצוה. ומה שכתוב בשו"ע "שכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך" אינו טעם להתיר שימוש לכל צורך אלא דוקא למצוה, ולולי טעם זה היה אסור להשתמש בו אפילו בדיעבד, כי אף שהיה דעתו גם לשאר צרכיו הרי פירש שמכניסו לצורך גינתו, ואסור לשטחו בה ביו"ט. ועיין בהערה 13 על תוס' שביירונו שיטתם.

אכן הבית יוסף [תצח] הביא דברי האורחות חיים [בהל' יו"ט אות מו] שכתב בשם הרשב"א [בעבודת הקדש ה ב] שהמכניס עפר לגינתו ולחורבתו, לכסות בו גגו, דינו כדקר נעוץ ואין סומכין עליו לשחוט לכתחילה, ורק אם שחט מותר לכסות, [וכן מבואר באור זרוע יו"ט שלג, שההיתר שדעתו עליו לכל צרכיו אינו מועיל אלא בדיעבד].

וביש"ש [סי' כב] תמה עליו מיניה וביה, אם יש חילוק בין עפר תיחוח ושאינו תיחוח, למה הוצרך לומר שהכניסו לכסות גגו, וכן תמה הט"ז [בסקי"ז] והוסיף להקשות שהרי בסוגיין מבואר שהמכניס עפר מותר לכסות בו לכתחילה. וביאר היש"ש שהמכניס לצורך כיסוי הגג, נחשב כהקצה העפר לבנין, ובדיעבד הותר לכסות בו כי נחשב כדקר נעוץ. וגם הט"ז ביאר כך [ס"ק יז], וכן משמע להדיא בתוספתא [א ג], שהעפר מוקצה אף שהכניסו, כיון שיחדו לבנין.

ואמר רב יהודה: מכנים אדם מלוא קופתו עפר⁽⁹⁾, ומניח את העפר במקום אחד, בסתם, ואינו צריך לפרש שמייעדו לשימוש כדי שיהיה מותר להשתמש בו, ועושה בו בעפר הצבור כל צרכו, שכל עוד הוא צבור במקום אחד הרי הוא נשאר במוכנתו מערב יום טוב, ולא מתבטל העפר המועט אל קרקע הבית.

אך כיון שחידושו של רב יהודה נאמר בכמות מועטת של עפר, הנכנסת לקופה אחת בלבד, יש סייג למוכנות הזאת:

וכמו שהוסיף ודרש מר זוטרא משמיה דמר זוטרא רבה [הגדול], שאין דברי רב יהודה אמורים בכל ענין, אלא — והוא שייחד לו,

לעפר שהביא בקופה, מקום מיוחד בקרן זוית, וכמו כן לא שטח את העפר, כי רק אז מוכח שהעפר הזה מיועד לכל צרכיו, ומוכן לכך.

מיתבי, מקשה הגמרא על דברי רב יהודה שאפילו קופת עפר שהכניסה בסתם לבית הרי היא מוכנה לשימוש ואין העפר המועט בטל לקרקע הבית, מדברי המשנה במסכת חולין [פג ב].

דתנן: כוי, בעל חי שהוא ספק חיה ספק בהמה — אין שוחטין אותו ביום טוב כי שמא הוא חיה וטעון דמי כיסוי, ואי אפשר לכסות את דמו ביום טוב, שיש לחוש לצד השני, שמא בהמה הוא, ואין דמה חייב

ולדבריו תמוה, הרי בסוגיין מבואר כי בעפר שאינו תיחוח חיישינן לכתושה. וצריך לדחוק שהרשב"א עוסק רק בעפר מוכן שיחדו לשימוש, ועיין בעמוד ב הערה 5.

ובפשטות יש לומר שדעת הרשב"א שכיבוד נחשב רק כטלטול מן הצד, וכדעת הט"ז [שח ח] ומשנה ברורה [שם קטו], ואף לדעת החזו"א [מזו יד] שדחיפה בקנה נחשבת טלטול בידים, הרי נקט [שם כא] שכיבוד הבית אינו מתייחס לעפר המוקצה, כי הוא בטל ברוב, וראה מלחמות ה' שבת [קכד ב] ובשער הציון [שלו ג] שדן בדעת תוס' בשבת [צה א].

ובענין יחוד עפר לשימוש, כתב בתוספת שבת [שח צו] כי אף שאי אפשר לעשות בו מעשה [כמבואר בשבת נ א] מכל מקום די ביחוד לשבת אחת, כיון שאינו ראוי לשימוש נוסף אחר שכיסה בו. ועיין בהגהות רע"א [שח סעיף כב] שתלה את היחוד בטיב החפץ, שאם עומד לשימוש נוסף צריך יחוד לעולם. ואם לא, די בשבת אחת.

ורב יהודה ביאר בדברי הברייתא שהוא הדין אפילו אם הכניס בקופה רק מעט עפר, ומותר לעשות בו גם כל צרכיו. אך המכניס לצורך גינתו אסור אפילו לכסות בו, שהרי אסור לשטוח את העפר ביו"ט, ולכן לא הזכיר הרמב"ם אלא את דברי רבי יהודה שהם יותר מחודשים.

9. רש"י פירש שמדובר בעפר תיחוח שאינו מחוסר אלא הכנה, וכן פירשו הר"ן והטור [בסימן תצח] וטעמם כי בעפר לא תיחוח חיישינן לכתושה. אך הרשב"א [בח"ה תשובה, רטז] הוכיח שאין איסור לטלטל עפר הבית, ממה שאסרו לכבד את הבית שמא ישוה גומות, ולא הזכירו איסור טלטול העפר. ותמה עליו הבית יוסף [סו"ס שח] מסוגיין, שהרי צריך ליחד לו קרן זוית, ובלאו הכי אסור, וכן פסקו תוס' והרא"ש [בשבת צה א]. ובדרישה [שם] ביאר דעת הרשב"א, כי בסוגיין מדובר בעפר שאינו תיחוח, אבל בתיחוח שהוא מוכן, מותר לטלטלו, [כך גרס וביאר הר"ח פלאגי בדבריו].

כיסוי, ואסור לטלטל עפר לצורך כיסוי דם בהמה, לפי שאין מצוה לכסותו⁽¹⁰⁾.

ואם שחטו לכוי — אין מכסין את דמו! כי, כאמור, יתכן שהוא בהמה שאין נוהגת בה

מצות כיסוי הדם, ואסור לטלטל את העפר לצורך כיסוי דמה.

ומעתה מקשה הגמרא: **ואי איתא**, אם יש אפשרות להביא מעט עפר בקופה כדברי רב

ונמצא, שאם בכיסוי הדם מותר לשחוט כשאין עפר, והחיוב לכסות מתחדש רק אחר השחיטה, גם לדעת בעל המאור יהיה מותר לשחוט, כיון שבשעת השחיטה לא היה צריך היתר לחפירה. וכיון שאסרו בית הלל את השחיטה, הוכיח הרשב"א שאסור לשחוט אם אין לו עפר, ובהכרח צריך היתר כבר בשעת שחיטה, וממילא מוכח שאין היתר לשחוט ולגרום דחיית איסור יו"ט, ולכן מדמה דין השוחט לנשפכו מימיו. [ועיין בר"ן שבת קלד ב ובאור שמח ממילה ב ז שדחו ראיית הרשב"א, וראה בסוף הערה 15 שיתכן שחיוב כיסוי מתחיל קודם שפיכת הדם].

ובשיעורי הגר"ש רוזנבסקי [כתובות סי' ה] הביא בשם הגר"ש שקאפ שכל נדון הראשונים הוא רק בשבת שיש בה עשה של שבתון, טעם האוסרין הוא כי הפיקו"ג מסלק רק את הלאו אך אינו מקיים את העשה, אך בכה"ת לכו"ע יכול להכניס עצמו לפיקו"ג, [ולכאורה נסתר מדברי הרשב"א שראיתו היא מההוא אמינא ודיין לא נודע שיש עשה של שבתון גם ביו"ט. וגם בקרבן נתנאל שבת פי"ג ח ה כתב שרק בשבת החמורה לא יכניס עצמו לאונס אך יו"ט קל, אף שגם ביו"ט יש עשה של שבתון].

ובישועות יעקב [שלא ג] כתב שנחלקו אם פיקו"ג נחשב דחויא ואסור להכניס עצמו לכך, או שהותרה לגמרי, ואין בכך סתירה לביאור הגר"ש כי באופן שהותרה זהו קיומה ונחשב שבתון, וכעין שכתב באבני נזר [או"ח תנה] שכהן העובד בשבת מקיים עשה של שבתון כיון שהעבודה הותרה וזהו קיום השבת.

10. הרשב"א בתורת הבית [א ה] הסיק מסוגיין שאם אין לאדם עפר לכסות הדם, לא ישחוט [והיינו אפילו ביום חול] והוכיח כן ממה שאין שוחטין כוי, וסיים, וכן משמע ממה שאמרו בית הלל לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן. וכן נפסק בשו"ע [יו"ד כח כא] והביא הגר"א בביאורו את מקורות הרשב"א.

ודבריהם תמוהים, שהרי בית הלל מודים אם שחט שיחפור ויכסה, ובהכרח לא אסרו לשחוט לכתחילה אלא משום שדוחה בכך את היו"ט בחפירתו, ואין לזה קשר עם שחיטה בחול במקום שאין עפר.

ואף הרשב"א עצמו הבין כך בסוגיין, שלא ישחוט ויכניס את עצמו למצות כיסוי שדוחה יו"ט, וכמבואר בדבריו [להלן בעמוד ב ובשבת קלד ב], שנחלקו שם הרמב"ן ובעל המאור, בתינוק שנשפכו המים המוכנים לרחיצתו, אם מותר למולו, ולבא על ידי כך לחילול שבת מפני פיקוח נפש. והוכיח הרשב"א כבעל המאור, שהמילה נדחית מפני איסור שבת שיבא אחריה, כמבואר בסוגיין שבית הלל אומרים לא ישחוט, ונדחית מצות שמחת יו"ט מפני איסור מלאכה שיבא על ידה, כיון שבשעת השחיטה לא היתה מצות כיסוי קיימת לדחות האיסור. וכשעושה על דעת שידחה הלאו אחר כך, נחשב שדוחה אותו בעת העשיה, דהיינו בזמן השחיטה כשעדיין אין עשה הדוחה.

אמנם יש לבאר, שכל האיסור למול כשנשפכו מימיו, הוא רק מפני שהמילה צריכה מים חמים, ואילו לא יחמם אסור עתה למול מפני פיקוח נפש. וכיון שצריך את ההיתר לחמם כבר קודם המילה, ואיננו, המילה נדחית.

יהודה, ולהשתמש בה לכל הצרכים, מדוע אין שוחטין כוי ביום טוב, ומדוע אם שחטו אין מכסין דמו?

והרי אפשר לכפיה כדרב יהודה, אם הכניס מעט עפר בקופה⁽¹¹⁾.

ודוחה הגמרא את הקושיא, בשאלה נגדית: ולטעמיה, ששאלת לפי רב יהודה מדוע לא מכסים דם כוי במעט עפר — עדיין יקשה לך: לכפיה לדם הכוי באפר כירה או בדקר

נעוין, שמבואר במפורש במשנתנו שהוא מוכן⁽¹²⁾, ומדוע הינך מקשה רק לרב יהודה?! אלא, בהכרח תתרץ כי זה ששנינו שאין שוחטין את הכוי ביום טוב הוא בדלית ליה, שאין מצוי לו אפר כירה או דקר נעוין, אם כן, הכא נמי נתרץ לרב יהודה שאין שוחטין את הכוי היכא דלית ליה עפר מוכן, שלא הכניסו אפילו עפר מועט בקופה!

ופרכינן: אי הכי, שהעמיד המתירן בגמרא את האיסור לשחיטת כוי ביום טוב משום

[שם, ס"ק לב] כתב שלפי תוס' החילוק פשוט, כי בעפר זה לא חסר הכנה, וכל הצורך בדקר נעוין היה לשם הכנה. ולטעמים אלו מותר להשתמש בעפר לכתחילה גם לרבנן.

12. קושיית הגמרא לכאורה תמוהה, כי לפירוש תוס' [ד"ה ואינון] כל ההיתר לבית הלל בדקר נעוין, הוא רק משום מצות כיסוי, שהרי עושה גומא והיא מלאכה שאצל"ג ופטור אבל אסור. [וכמבואר שם בהערה 4]. ואם כן למה פשוט למקשה שהתירו איסור זה גם לצורך ספק מצוה, בכיסוי דם כוי. ולכאורה צריך להעמיד שכאן מדובר בעפר תיחוח לגמרי, ואין בו איסור עשיית גומא [כמבואר בהערה 1 על תוס'].

אולם בתוס' [ד"ה ואי איתא] מוכח שמדובר באופן שנעשית גומא, שהרי כל הכרחם להעמיד הקושיא על הסיפא, היא מפני שבית הלל אוסרים לשחוט לכתחילה, ואילו היה עפר תיחוח לגמרי לא היו אוסרים [וכמבואר בהערה 2 על תוס', בשם מהר"ם]. ובהכרח שהמקשה סבר כי איסור מלאכה שאצל"ג נדחה אפילו מפני ספק מצוה. ועיין להלן עמוד ב הערה 2, שנחלקו בכך האחרונים.

ועדיין יקשה על הרשב"א שנקט כי דקר נעוין אינו הכנה גמורה, ואיך יוכל לכסות בו דם כוי

11. הראשונים דקדקו שכל קושיית הגמרא רק לפי רב יהודה, ותמהו, כי לכאורה קושיא זו קשה גם על הברייתא ששנינו בה הכניס עפר לגינתו ולחורבתו מותר לכסות בו, ולמה לא יכסה בו גם דם הכוי. ובשטמ"ק ביאר, שהברייתא התיירה לכסות רק אם הכניס הרבה עפר לגינתו, שלא יתבטל לקרקע, וזה אינו מצוי אצל כל אדם. ואילו מלא קופתו עפר יש לכל אדם, ולכן מקשינן רק לרבי יהודה.

והרשב"א ביאר, שבברייתא התירו רק בדיעבד לצורך מצות כיסוי הדם, ולא מקשינן אלא לרב יהודה שהתיר להשתמש בעפר לכל צרכיו, ואם כן גם בדם הכוי יהא מותר להשתמש בו לכיסוי. ובביאור הגר"א כתב שהרשב"א דייק לשון הגמרא, שבברייתא אמרו אם "הכניס" דהיינו בדיעבד, והותר רק לצורך מצות כיסוי. אך רבי יהודה אמר "מכניס" לכתחילה, ועושה בו כל צרכו. ועיין בתוס' רי"ד שביאר כהרשב"א, והוסיף שלרבנן ההיתר בעפר רק לדבר מצוה אע"פ שהזמינו. [ובהערה 13 על תוס' גוסיף בזה].

והנה הבית יוסף [תצח] ביאר שלא הוצרכו לדקר נעוין בעפר שהכניס לגינתו או לביתו, כיון שאינו קרקע עולם. אלא עפר המטלטל ומונח בקרן זוית במיוחד לשימוש. והמגן אברהם

דלא לשחוט כיון שלא יוכל לכסות דמה, אבל כוי שהוא ספק אימא משום שמחת יום טוב לשחוט, ולא לכסייה, ויהיה מותר לבטל מספק את מצות כיסוי הדם בשב ואל תעשה לצורך קיום מצות שמחת יום טוב,⁽¹⁴⁾ קא משמע לן התנא במשנה שאף ספק ביטול מצות כיסוי הדם אינו נדחה מפני שמחת יום טוב, ולכן אין שוחטין את הכוי⁽¹⁵⁾.

ומקשינן: אמנם את דברי המשנה שאין ב-א שוחטין כוי אפשר להסביר שמדובר כשאין אפשרות לכסות, ומחדש התנא שאין לדחות את ספק מצות כיסוי הדם מפני שמחת יום טוב.

שאיין לו את האפשרות לכסות את דמו⁽¹³⁾, מאי איריא, מדוע העמידה המשנה את איסור הכיסוי בכוי שהוא ספק אם חייבים לכסות דמו.

והרי אם אין לו אפשרות לכסות אפילו ודאי חיה שחייבים לכסות את דמה נמו לא ישחוט ואם שחט לא יכסה שהרי הלכה כבית הלל שאין לשחוט ואין לכסות אם אין דקר נעוץ, וולדעת תוס' להלן ט ב גם בית שמאי מצריכים דקר נעוץ כדי לכסות].

ומתצינן: התנא במשנה בחולין "לא מיבעיא" קאמר! והיינו, לא מיבעיא, אין ספק, שחיה, שחיובה בכיסוי הדם הוא ודאי,

מספק.

13. רש"י בסמוך [ע"ב] ביאר שקושיית הגמרא היא למה על כל אופן שאין אפשרות לכסות, ואין קושיא זו והקושיות בהמשך תלויים ברב יהודה, וראה מהרש"א בסוף ע"ב. אך תוס' [ד"ה אין] נקטו שכל הקושיות רק לרב יהודה, ראה בדבריהם למה לא הוקשה כן לכולי עלמא.

14. הרמב"ם [יו"ט ג א] כתב שאין שוחטין ביו"ט בריה שהיא ספק חיה ספק בהמה, והיינו כוי, ואילו בהל' שחיטה [יד ד] כתב השוחט כלאים או ספק בהמה ביו"ט מכסה דמו לאחר יו"ט, ותמוה למה לא הזכיר כלאים בהל' יו"ט, ולמה לא הזכיר בהל' שחיטה שאין שוחטין אותם ביו"ט.

ומסתבר, שלא היה מזכיר את איסור שחיטת כוי בהל' יו"ט, שהרי טעם האיסור אינו מדיני יו"ט כי אם גזירה משום התרת חלבו כדלהלן, אלא שרצה להזכיר את החידוש שאין האיסור נדחה משום שמחת יו"ט, אך חידוש זה אינו שייך אלא בשחיטה, ודוקא בכוי ולא בכלאים

שחייבין בכיסוי ודאי, ולכן בהל' יו"ט נקט רק את איסור הכיסוי ולא את השחיטה, וכן לא הזכיר את הכלאים שאיסור כיסוי משום שאין העפר מוכן להם, ומאידך בהל' שחיטה הזכיר את שניהם לגבי איסור כיסוי ששייך בהם בשוה.

15. בגליון מהרש"א [יו"ד כח] הקשה ממסקנת סוגיין שאסרו לשחוט ביו"ט כשאין לו עפר לכיסוי הדם, ואם כן כיצד נחלקו הראשונים באופן שנפסקה טליתו בשבת אם יכול ללבוש הטלית בלי ציצית או לא, [ראה מרדכי בהלכות קטנות תתקמד], ולכאורה נקודת מחלוקתן היא, אם יש חיוב לעשות ציצית לבגד, וכשאי אפשר מותר ללבוש בלעדיה, או שאיסור עשה הוא ללבוש בגד ללא ציצית, ואין לו היתר כשאי אפשר. ולדעת הסובר שחיוב עשה שאי אפשר לקיימו אינו אוסר את המעשה המחייבו, לכאורה ראוי להתיר לשחוט ביו"ט אף כשאין לו עפר, שהרי אנוס הוא על הכיסוי. [ועיין בקדושת יו"ט לד, ובקובץ שיעורים דברי סופרים, ובקהילות יעקב ב"ב י, שדנו בגדר החיוב והפטור].